

RSn073 Čeština pro překladatele

5.1 Tvarosloví spojek, částic a citoslovcí

Zbyněk Michálek

Osnova předmětu

- ▶ úvod a základní pojmy; zvuková stránka češtiny; grafická stránka češtiny; morfeematika
- ▶ lexikologie; principy slovotvorby a rozšiřování slovní zásoby češtiny
- ▶ tvarosloví substantiv, příslovcí a předložek
- ▶ tvarosloví adjektiv, zájmen a číslovek
- ▶ tvarosloví sloves, **spojek, částic a citoslovcí**
- ▶ skladba – věta a výpověď, valenční a závislostní syntax, větné členy
- ▶ skladba – shoda přísudku s podmětem, interpunkce, aktuální členění větné, odchylky od pravidelné větné stavby, zápor ad.
- ▶ stylistika – základní principy a pojmy, stratifikace češtiny
- ▶ stylistika – funkční styly
- ▶ kompozice textu (textovost, členění textu, koherence, koheze)

Obsah

Konjunkce (spojky)

Partikule (částice)

Interjekce (citoslovce)

Domácí úkol

Spojky

- ▶ vyjadřují vztahy mezi větami nebo větnými členy
- ▶ slouží jako prostředky významového i gramatického spojování (koordinace × subordinace)
- ▶ nejsou větnými členy
- ▶ spojky *aby*, *kdyby* splývají v kondicionálu s původními aoristovými tvary slovesa být (*abych*, *kdybyste*, ...)
- ▶ před spojkami píšeme čárku, pokud nejde o vztah čistě slučovací a věty (větné členy) mezi sebe nejsou nějak vloženy (*Přišel tatínek a maminka.* × *Přišel tatínek, střízlivý, a maminka.*)
- ▶ je-li před spojkou podřadicí ještě spojka *a*, *ale*, *i* nebo adverbium typu *teprve*, *právě* apod., píšeme čárku pouze před prvním členem vícečlenné spojky (*Začal číst, když odešel. Začal číst, teprve když odešel.*)

Spojky

- ▶ třídění podle původu
 - ▶ původní (primární) (*že, a*)
 - ▶ nepůvodní (sekundární) (*ledaže, s ohledem na to, že...*)
- ▶ třídění podle formy
 - ▶ jednočlenné (jednoslovné, jednoduché) (*ačkoliv, i*)
 - ▶ složené (*přestože, zatímco*)
 - ▶ vícečlenné (víceslovné) (*i když, ba dokonce*)
 - ▶ opakované (*ani – ani, i – i*)
 - ▶ dvojité (*jak – tak, buď – anebo*)

Spojky

- ▶ třídění podle významového vztahu
 - ▶ souřadící (parataktické)
 - ▶ slučovací (*a, nebo*)
 - ▶ stupňovací (*ba, dokonce*)
 - ▶ odporovací (*ale, leč*)
 - ▶ vylučovací (*anebo, buď – nebo*)
 - ▶ vysvětlovací (*totiž, vždyť*)
 - ▶ příčinné, důvodové (*neboť, však také*)
 - ▶ důsledkové (*tudíž, a proto*)

Spojky

- ▶ třídění podle významového vztahu
 - ▶ podřadicí (hypotaktické)
 - ▶ obsahové (*že, aby*)
 - ▶ příčinné (*protože, poněvadž*)
 - ▶ účelové (*aby*)
 - ▶ podmínkové (*kdyby, -li*)
 - ▶ přípustkové (*ač, třebaže*)
 - ▶ časové (*když, jakmile*)
 - ▶ způsobové (*tím, že, jako by*)
 - ▶ výjimkové (*ledaže*)
 - ▶ zřetelové (*co se týče, z hlediska*)
 - ▶ aj.

Obsah

Konjunkce (spojky)

Partikule (částice)

Interjekce (citoslovce)

Domácí úkol

Částice

- ▶ uvozují věty, naznačují její druh, vyjadřují postoj mluvčího, pisatele (k recipientovi, ke sdělované skutečnosti apod.), zdůrazňují větný člen aj.
- ▶ dodávají různé významové, citové, způsobové odstíny
- ▶ mohou stát jak na začátku výpovědi, tak i uprostřed
- ▶ nezapojují se do syntaktické stavby věty (výjimky: *Sálem se rozneslo hlasité ne.*)
- ▶ netvoří samostatnou výpověď
- ▶ často se formálně shodují s jinými slovními druhy, proto až z kontextu můžeme určit, zda je o částici, či nikoliv (*Řekl, že přijde, **ale** nepřišel.*
× **Ale** já jsem to přece říkal!)

Částice

- ▶ třídění podle původu
 - ▶ vlastní (*ať, kéž*)
 - ▶ nevlastní (mohou být i větným členem) (*klidně, asi*)
- ▶ třídění podle sémantického hlediska
 - ▶ modální (*možná, snad*)
 - ▶ intenzifikační (*moc, strašně*)
 - ▶ omezující (*jen, pouze*)
 - ▶ přičleňovací (*taky, rovněž*)
 - ▶ modifikační (*vlastně, přece*)
 - ▶ emocionální, hodnotící (*bohužel, konečně*)
 - ▶ zdůrazňující, vytýkací (*zejména, právě*)
 - ▶ odpovědní (*ano, ne, nikoliv, jo, hm*)
 - ▶ mohou mít platnost výpovědi
 - ▶ práci, výzvodé (*ať, kéž, necht'*)
 - ▶ negační (*ne, nikoli(v)*)

Obsah

Konjunkce (spojky)

Partikule (částice)

Interjekce (citoslovce)

Domácí úkol

Citoslovce

- ▶ vyjadřují různé postoje, emoce, nálady, vůli mluvčího
- ▶ mohou také napodobovat jiné zvuky (onomatopoeia)
- ▶ samostatné nevětné výpovědi, oddělujeme interpunkcí
- ▶ některá vznikla ustrnutím z jiných slovních druhů, ztratila původní význam
- ▶ tím, že ztratila původní význam, někdy zachovala staré gramatické a jiné formy (*probůh!* – pův. akuzativ ve formě nominativu jako neživotná substantiva, novější *proboha!*; srov. také např. ruská citoslovce, která zachovala vokativ: *боже!*, *господи!*)
- ▶ expresivita, emocionalita je často doprovázena příznakovými spojeními hlásek, písmen, jejich opakováními apod. (*fuj!*, *pchá!*, *jupííííí!*, *áááááách!*), časté jsou také pravopisné varianty (*bů*, *bú*)
- ▶ nezastávají větněčlenskou funkci kromě zvukomalebných na pozici přísudku, příp. jiného větného členu (*Žába **hop** do rybníka. Ozvalo se **buch!***)

Citoslovce

- ▶ třídění podle původu
 - ▶ původní (vlastní, prvotní) (*au, haf*)
 - ▶ nepůvodní (nevlastní, odvozená) (*no nazdar, prokrindapána*)
- ▶ třídění podle významu
 - ▶ pocitová (emocionální, subjektivní) (*sakra, a jéje*)
 - ▶ vybízecí (kontaktová) (*nate, kšá*)
 - ▶ zvukomalebná (onomatopoická, objektivní) (*tík tak, buch*)

Obsah

Konjunkce (spojky)

Partikule (částice)

Interjekce (citoslovce)

Domácí úkol

Domácí úkol

▶ kontrola

Děkuji za pozornost.